

5773

Torah from Around the World

קמח אין תורה אין ואם תורה אין קמח אין אם
*Zonder levensonderhoud is er geen Tora
en zonder Tora is er geen levensonderhoud.*
(R. Eleazar ben Azarja, Pirké Avot 3:21)

Sjabbat 5 januari 2013 / 23 tewel 5773
Sidra Sjemot, Sjemot [Exodus] 1:1-6:1
Tanach blz. 109-118
Haftara I Melachiem 12:1-15
Tanach blz. 701-702

Commentaar door [rabbijn Rebecca Lilian](#), Lund University, Lund, Zweden; zij is tevens verbonden aan de Egalitarian Malmo Synagogue, in Malmo, Zweden.

Vertaling: Rachel Reedijk

[Het Engelse origineel](#)

Wat zegt een naam?

De sidra van deze week kennen we, net als het tweede boek van Mosjee, Exodus, als *Sjemot*, wat 'namen' betekent. Namen spelen inderdaad een heel grote rol in deze rijke tekst, beginnend met de lijst met wereldse namen van de zonen van Ja'akov, tot Gods openbaring van de Godsnaam aan Mosjee tijdens de ontmoeting bij het brandende braambos. Het is niet goed mogelijk om de eerste hoofdstukken van *Sjemot* weg te leggen, zonder kritische vragen te stellen bij datgene dat we menen te weten over het naamgevingproces.

In de openingszin van *Sjemot* worden we eraan herinnerd dat Ja'akov twee namen had. Sinds zijn nachtelijke worsteling met een boodschapper van God, die hem zegende en hem eraan herinnerde dat Jisraeel betekent: 'worstelen met God', kennen we hem ook onder die naam. Verder wordt ons verteld dat Joseef al in Egypte was toen elf zonen van Ja'akov, tijdens een

periode van hongersnood in de regio, naar Egypte trokken, op zoek naar voedsel. Wat onze tekst niet vermeld is hoe Joseef in Egypte terecht was gekomen – zijn broers hadden hem als slaaf verkocht – of wat hij daar deed toen zijn broers arriveerden. Hij was uitgegroeid tot rechterhand van Farao, machtiger dan de zonen van Israël zich konden voorstellen.

Nadat is vastgesteld dat de Jisraëlieten, na het overlijden van de hele generatie van Joseef, vruchtbaar waren en dat overal in het land hun nakomelingen woonden, stuiten we op een intrigerende uitspraak: „Er kwam in Egypte een nieuwe koning aan de macht die Joseef niet had gekend” (Sjemot 1:8). Met andere woorden, zolang de koning van Egypte Joseef kende, of althans van hem gehoord had, zou het zijn nakomelingen goed vergaan in Egypte. Vanaf het moment waarop de machthebbers niet meer wisten wie Joseef was, en hoe belangrijk hij was geweest voor het succes en de rijkdom van Egypte, werd het hele volk gezien als een onwelkome groep indringers. Ze konden wel eens een vijfde colonne worden als Egypte weer op het oorlogspad ging; ze moesten beheerst en gecontroleerd worden.

Dat Joseef's naam zo snel door Farao en zijn trawanten vergeten kon worden, is zorgwekkend. Onze wijzen hebben hun hoofd gebroken over de vraag wie deze Farao, die Joseef niet kende, geweest kan zijn; er zijn rabbijnse discussies aan gewijd. Volgens Rav was het letterlijk een nieuwe koning die om een of andere reden niet begreep dat Joseef zo'n grote rol had gespeeld in de regering van zijn voorganger. Sjmoeëel zegt dat het niet om een nieuwe koning ging, maar dat dezelfde, oude, Farao deed alsof hij Joseef niet kende; het verschafte hem een voorwendsel om nieuwe onderdrukkende maatregelen uit te vaardigen tegen de Jisraëlieten (Talmoed Sotah 11a).

Op het eerste gezicht lijkt de opvatting van Sjmoeëel onmogelijk. Waarom voelt deze wijze rabbijn zich gedwongen om de betekenis van het vers om te keren en er een rare, gecompliceerde interpretatie aan te geven? Ik heb zijn argumenten niet kunnen achterhalen, maar denk dat de eerste zinnen van de sidra inzicht verschaffen in de achtergrond van deze interpretatie: Ja'akov was niet de enige met een dubbele naam. Joseef had ook een tweede naam gekregen. Anders dan bij zijn vader wordt er nooit onder die tweede naam naar Joseef verwezen. De reden kan zijn dat Ja'akov een naam kreeg van een goddelijke boodschapper, terwijl Joseef zijn tweede naam ontving van Farao. Eerder, in sidra Mikeets, als Joseef de Farao en alle inwoners van Egypte redt door de droom van Farao te interpreteren, noemt deze hem Tsafnat Paneach (Beresjiet 41:45). Rasji begrijpt dat deze naam „uitlegger van het verborgene” betekent, maar hij merkt op dat de term *paneach* nergens anders in Tora voorkomt.

Is Joseef als hij zijn aangrijpende onthulling doet: „Ik ben Joseef, jullie broeder...”, alleen nog bij zijn familie onder deze naam bekend? Wellicht kennen de Egyptenaren hem als Tsafnat Paneach, echtgenoot van Asnat, schoonzoon van de priester in On. Misschien kwam er een koning „die Joseef niet kende” omdat hij niet onder zijn Hebreeuwse naam bekend was in Egypte. Zo schrijft rabbijn Gunther Plaut (z.l.) in *The Torah: A Modern Commentary*:

„Joseef was zagezegd de eerste Hebreeër die in de diaspora leefde. Hij raakte volledig geassimileerd, nam de gebruiken van zijn omgeving over, veranderde zijn naam, droeg Egyptische kleding, zwoer bij de naam van Farao (Beresjiet 42:15) en trouwde met een Egyptische vrouw.”

Terwijl de koning Joseef niet kende, wisten zijn kinderen en kleinkinderen echter dat hij een Hebreeër was. Hoewel hij de buitenwereld omarmde, pleegde hij geen verraad aan zijn

identiteit als het om wezenlijke zaken ging. Hij gaf zijn zoon Hebreeuwse namen, geen Egyptische, en voor hij stierf liet hij zijn familie beloven zijn gebeente in Eretz Israël te begraven.

Velen van ons die in kleine diasporagemeenschappen in Europa leven, weten wat het betekent om een dubbele identiteit te hebben. Nog belangrijker, wij begrijpen tot in onze botten hoe verleidelijk het is om onze joodse kant te verbergen als dat opportuun lijkt, of als het de zaken eenvoudiger maakt, of zelfs veiliger. Als de heersende macht „Joseef niet kent”- wiens fout is dat dan? Van de machtige niet-jood die niets weet van joodse tradities en cultuur, of van onszelf omdat we ons verbergen achter een niet-joodse naam of een kerstviering? Hoe verklaren wij „het verborgene”? Of, hoe houden we onze joodse identiteit geheim?

Terwijl de Uittocht zelf het belangrijkste verhaal van ons volk is, moeten we niet vergeten hoe we in Egypte zijn gekomen, en hoe we daar leefden toen onze voorouders er een goed leven leidden. De boodschap van *Sjemot* gaat niet alleen over wegtrekken uit benauwende plaatsen die ons beperkingen opleggen – de letterlijke betekenis van *Mitsrajim* – maar ook over de vraag hoe om te gaan met die omstandigheden waarin we (willen) verblijven.

In ‘Ieder heeft een naam’ presenteert de Hebreeuwse dichteres Zelda een aantal coupletten over het geven van namen. De versregels zijn niet noodzakelijkerwijs tegenstrijdig, zoals:
*Ieder van ons heeft een naam / die ons gegeven is door onze rituelen / en door onze werken;
ieder van ons heeft een naam die ons gegeven is door de seizoenen / en door onze blindheid.*

Misschien leert *Sjemot* ons dat we een respectvolle aanvulling op de les van Zelda kunnen toevoegen:

Ieder van ons heeft een naam,
de een wordt van rechts naar links gelezen,
de ander van links naar rechts.
En onze zielen bevinden zich in het midden.